

IMMIGRACIÓ, INTERCULTURALITAT I EDUCACIÓ
IV Jornada de Docents (Centres de Formació de Persones
Adultes dels Centres Penitenciaris de Catalunya)
Figueres, 17 de maig 2007

Xavier Besalú, Departament de Pedagogia (Universitat de Girona)

La ponència es presenta en dues parts: la primera fa un repàs de cadascun dels conceptes que apareixen en el títol: immigració, educació i interculturalitat. La segona proposa tres maneres d'abordar, des dels Centres de Formació, l'educació intercultural: des dels valors, des de la cultura i des de la pedagogia.

Sobre immigració

La condició d'immigrant té, gairebé sempre, connotacions negatives. La característica més singular de l'estranger és el de no gaudir dels mateixos drets que es reconeixen als nacionals.

Quants immigrants d'origen estranger vivien a Catalunya l'any 2006?
939.321 (13,1% de la població).

De quina nacionalitat són?

Per àrees geogràfiques:

Unió Europea (sense Romania i Bulgària): 14,05%

Resta d'Europa: 11,06%

Àfrica: 27,40%

Amèrica del Nord i Central: 5,39%

Amèrica del Sud: 32,31%

Àsia i Oceania: 9,80%

Per països:

Marroc: 20,75%

Equador: 9,63%

Romania: 5,60%

Colòmbia: 4,83%

Argentina: 4,24%

Són majoritàriament homes (55,2%), sobretot els pakistanesos (88,9%), els senegalesos (81,4%) i els indis (79,4%). En canvi, són majoritàriament dones les russes (64,1%), les dominicanes (60,7%) i les brasileres (59,6%). I són més joves que la població catalana (30,5 anys de mitjana enfront dels 41,5).

Com es distribueixen pel territori català?

S'estenen de manera bastant uniforme per tot el territori català: la comarca que en té menys arriba al 6,3% (Ripollès) i la que en té més al 21,9% (Alt Empordà).

Comarques amb % més elevats:

Alt Empordà: 21,9%

Segarra: 20,3%

Baix Empordà: 18,8%

Selva: 17,5%

Gironès: 16,9%

Vall d'Aran: 16,8%

Montsià: 16,8%

Baix Ebre: 16,3%

Barcelonès: 15,5%

Les dades sobre immigració estrangera a Catalunya donen peu a moltes lectures. En destaquem tres: la seva extraordinària diversitat; que els que emigren són els més joves i audaços i els que compten amb medis per poder fer-ho; i que arriben a Catalunya perquè la nostra economia els crida.

Per què estan sobrerrepresentats a les presons?

Perquè majoritàriament són homes, joves i solters; perquè majoritàriament formen part de les capes socials més marginades i excloses; perquè s'han convertit en un objectiu prioritari degut a la potència del discurs públic que vincula inseguretats i immigració; i perquè a ells se'ls aplica de forma més contundent la presó.

Sobre l'educació de persones adultes

L'educació de persones adultes a Catalunya es regeix encara per la Llei 3/1991, de 18 de març, de formació d'adults i pel Decret 213/2002, d'1 d'agost, que estableix l'ordenació curricular de la formació bàsica de les persones adultes.

Aquesta Llei estableix tres àmbits fonamentals d'actuació, el primer dels quals és la formació instrumental i la formació bàsica, enteses com a formació general i compensadora d'una formació deficitària en relació amb el desenvolupament i les exigències de la societat actual.

El Document a debat per a una nova Llei d'Educació Permanent de Catalunya, en parlar dels fonaments de l'educació permanent, fa referència a l'informe de la Unesco coordinat per J. Delors (1996), "Educació: hi ha un tresor amagat a dins", que parlava de 4 aprenentatges fonamentals:

- Aprendre a conèixer, que fa referència al saber, als coneixements.
- Aprendre a fer, que fa referència al saber fer, a adquirir competències per resoldre problemes.

- Aprendre a ser, que fa referència al desenvolupament personal i emocional: agafar autonomia i comprendre's a un mateix, desenvolupar el raonament i la imaginació, la comunicació amb els altres... Un aprenentatge molt important per a persones mancades de llibertat i que han comès delictes o faltes.
- Aprendre a viure junts, a compartir i a relacionar-se amb els altres. Fa referència també a l'educació en valors i normes: respecte, crítica, participació, convivència... Aquest és un aprenentatge especialment rellevant en una societat multicultural i complexa com la nostra.

Sobre interculturalitat

La interculturalitat és una de les formes possibles de gestionar la diversitat cultural. Per a moltes persones, en canvi, la interculturalitat és una cosa que ens han portat els immigrants estrangers. Però no tothom l'entén de la mateixa manera: mentre unes polítiques posen l'accent en la llibertat de les persones, d'altres la posen en la cohesió de les societats.

S'enuncien uns principis d'educació intercultural, el primer dels quals és que es tracta d'una formació per a tots, nacionals i estrangers, perquè tots hem d'aprendre a viure junts en societats plurals des de molts punts de vista.

Treballar la interculturalitat des de l'educació

L'educació intercultural com a educació en valors.

L'educació és una empresa moral; la moralitat impregna tot allò educatiu. Però els valors difícilment es poden ensenyar i les formes més habituals serveixen poc per aprendre'ls.

Un primer nivell d'aquest aprenentatge passa per les relacions interpersonals; un segon passa pels condicionaments institucionals. El tercer, el més propi de l'aula, es pot treballar a través de temes rellevants, actuals i controvertits, de les estratègies sociomorals (autoconeixement, judici moral, diàleg...) i de la cultura moral pròpiament dita (guies de valors i resolució de conflictes).

L'educació intercultural com a cultura de l'educació instrumental i bàsica.

La cultura tradicional dels currículums sol ser excessiva, força irrellevant, poc funcional i localista. A més, és esbiaixada per la racionalitat tecnocientífica i per l'eurocentrisme: la supremacia blanca impregna tota la cultura escolar. Per això ens cal revisar de dalt a baix la cultura que transmetem a les escoles i la que produïm i construir-la sobre noves bases més representatives, més universals, més científiques i més justes.

De fet, totes les àrees del currículum poden incorporar la mirada intercultural: les matemàtiques són, per exemple, un producte cultural; desconèixer una llengua no equival a no tenir competències lingüístiques, que caldrà aprofitar; les Ciències Socials (geografia, història, economia, etc.) s'han bastit a tot arreu des de la perspectiva dels grups dominants; i l'educació física o la música són àrees especialment propícies a la interculturalitat.

L'educació intercultural des de la pedagogia (didàctica i organització). No hi ha una "pedagogia intercultural", però sí que hi ha formes organitzatives, mètodes i tècniques, recursos i materials més adequats que d'altres.

En aquest bloc s'ha de parlar dels documents institucionals (projectes educatius); de l'acció tutorial com a espai nuclear de la tasca educativa de comprensió, acompanyament i ajuda; de les adaptacions curriculars individualitzades que demanen un treball consistent de planificació; de l'autoregulació de l'aprenentatge per tal d'aconseguir aprendre a aprendre de manera autònoma; de l'empatia, de la narrativitat, etc.

Bibliografia mínima

- Xavier Besalú, 2002, *Diversidad cultural y educación*, Síntesis, Madrid
- M. Rosa Buxarrais i altres, 1991, *L'interculturalisme en el currículum. El racisme*, Dossiers Rosa Sensat, Barcelona
- Colectivo Amani, 1994, *Educación intercultural. Anàlisis y resolución de conflictos*, Popular, Madrid
- Colectivo Amani, 2004, *La escuela intercultural: regulación de conflictos en contextos multiculturales. Concienciación, negociación, confrontación*, Los libros de la Catarata, Madrid
- Aliou Diao i altres, 2003, *El blanc i el negre. Un diàleg a fons sobre immigració, política i ciutadania*, Gramc, Girona
- Diversos Autors, 2006, *Por preguntar que no quede. Libro del profesorado*, Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid
- Tomàs Fernández – José G. Molina (coords.), 2005, *Multiculturalidad y educación. Teorías, ámbitos, prácticas*, Alianza, Madrid
- Xavier Lluch, 1999, *Plural. Educació intercultural 12/16*, Tàndem, València